

-doxia, confessionalismus és dogmatika rémeit, csak néhány békés szellemű didaktikai kérdés tisztázásához kívánt hozzájárulni.

(Miskolcz.)

WEBER ISTVÁN.

A TANÍTÓHIÁNY ÉS TANÍTÓKÉPZÉSÜNK.

A tanítóhiány népnevelésügyünknek egyik rég ismert betegsége; mégis, hogy az utóbbi időben vele szakkörök és szaklapok gyakrabban foglalkoznak, az jórészt *Eötvös Loránd* bárónak, a volt kultuszminiszternek az érdeme. A tanítóhiányt a maga nagy méreteiben egy miniszteri jelentés sem tárta még fel oly őszintén és kiméletlenül, a mint azt a rövid ideig miniszterkedő Eötvösnek jelentése, a miniszteri jelentéseknek sorrendben 23-ka, teszi. A jelentésnek a tanítóhiányt tárgyaló részéből álljanak itt a következők: «Általában véve 60 tankötelesből áll az a számítási alap, melyet hazánkban a tanítószükséglet megállapításánál szem előtt tarthatunk. Minthogy pedig az 1890. évi népszámlálás eredménye után indulva, a tökéletes összeírás mintegy 2.033,000 mindennapi tankötelest utal a népiskolába, kiderül, hogy legalább 33,883 tanítóra volna szükségünk ez idő szerint és látható, hogy *ma 8,131 tanító hiányzik*. Megállapíthatom ezúttal, hogy számításom igazságát már a legközelebbi idő teljesridegséggel bizonyítandja.»

Sötét és hű a miniszteri jelentésben festett kép, de még sötétebb és hivebb lenne akkor, ha — a mint kellene — nem csupán a mindennapi tanköteleseket, hanem az ismétlősöket is, ha nem 60 tankötelest számítva egy tanítóra, hanem ennél kevesebbet vennének fel a tanítóhiány megállapításánál számítási alapul. — Hiszen csak nem lehet az ismétlő iskolai oktatás rendezését a végtelenségig elhalasztanunk? előbb-utóbb csak le kell szállítanunk nekünk is az egy tanítóra számítható növendéklétszámot!

A jelentés jóslata is a legrövidebb idő alatt szóról-szóra beteljesedett: számítása igazságát a lefolyt másfél év csakugyan teljes ridegséggel bizonyítja. A pályázók hiánya miatt be nem tölthető tanítói állások száma, a tanfelügyelői jelentések szerint, hova-tovább mindinkább szaporodik, úgy hogy ma már nemcsak a 300 frtos állásokra nem akad képesített egyén, hanem az ennél nagyobb javadalmazására sem mindig.

A népnevelésügyünk fejletlen testét emésztő, fejlődését gátló

betegség tehát hivatalosan van már megállapítva, de *hol az a szer, melylyel azt tanügyi kormányunk meg akarja gyógyítani?*! Erre a kérdésre nem ad feleletet a miniszteri jelentés; pedig mit használ a betegnek, ha megmondják a baját, de nem adnak arra semmiféle orvosságot? Jelen kultuszminiszterünk, bár a tanügyi köröket általában kielégítő programbeszédében sok részletkérdésre tér ki, szintén nem adott ezen kérdésre feleletet. Azonban meg vagyunk róla győződve, hogy mihelyt a betegség nagysága és jelentősége felől kellőképen tájékozódva lesz, annak gyógyítását, a tanítóhiány megszüntetését, egyik elsőrendű kormányzói feladatának fogja ismerni.

A tanítóhiány okai gyanánt a magam részéről a következőket jelölhetem meg: Első és *legfőbb oka a tanítói javadalmak silányságában*, és ebből kifolyólag *az állásnak a társadalom előtt való alárendelt jelentőségében van*. Hiszen ki né tudná, hogy a pályaválasztásnál általában véve az lebeg a szülő vagy pályaválasztó szemei előtt: minő anyagi előnyöket és milyen társadalmi helyzetet biztosít ez vagy az a pálya? A tanítóhiánynak e mellett azonban más oka is van és ez az ok *tanítóképzésünkben*, annak rendszertelenségében, fejletlenségében és a nagy közönségnek ezekből kifolyólag a vele szemben nyilvánuló bizalmatlanságában található fel. Ezek az okok rámutatnak egyúttal azokra a módokra is, a melyekkel az okozat megszüntethető volna.

A tanítóhiány megszüntetésének legtermészetesebb és legbiztosabb módja a tanítói fizetések rendezése volna, ezt tudja, vagy legalább érzi ma már mindenki. Történt ugyan ez irányban az 1893. évi XXVI. törvényczikk megalkotásával *valami*, de az a tanítóhiányon akkor sem fogna segíteni, ha a felekezetek önként elősegítenék annak végrehajtását. A legnagyobb mértékben megkésve hozta parlamentünk ezt a törvényt; ma már nemcsak a 300 frtos állásokra nem akad képesített egyén, mint azt a tanfelügyelői jelentések napról-napra igazolják, hanem a 400 frtosokra is csak elvétve. De hisz ezen nincs is mit csodálkoznunk; a kereseti forrásoknak a tanítóinál kisebb intelligenciát feltételező csoportja is több anyagi előnyt biztosít, mint a tanítói pálya. Az említett törvénynek különben is csekély hatását még az a körülmény is csökkenti, hogy országszerte lassan és erélytelenül hajtják végre, úgy, hogy nem egészen alaptalan a különben is elkeseredett tanítósnak az a gyanúja, hogy ez a törvényünk is, mint sok más,

papiron fog maradni. Nem szándékom egyébként ezen kérdéssel hosszasabban foglalkozni, csak konstataíom, hogy a tanítóság anyagi helyzete javítását sürgető jogos kívánságok teljesítése elől parlament és kormány már csupán a fenyegető mértéket öltött tanítóhiány miatt sem térhet ki sokáig.

A tanítóhiánynak második, de szintén elég jelentékeny oka — mint fentebb említém — tanítóképzésünkben keresendő. Ez az intézmény rövid idő alatt teljesen kinőtt a 68. évi alaptörvény keretéből; tanügyi kormányunk azonban a helyett, hogy törvényhozási úton gondoskodott volna egyöntetű továbbfejlesztéséről, rendeleti úton akarta annak fejlődését irányítani. Ennek következménye a teljes rendszertelenség és zűrzavar lett. Nem túlozok, hiszen nem is új dolgot állítok; állításom igazolására mégis felhozok néhány adatot.

Felvétel tekintetében az ország 63 elemi képzőjében csaknem annyiféle az eljárás, mint a hány a képzőintézet. Míg az állami tanítónőképzők a jelentkezők nagy száma által kényszerítette, a rendes előképzettséggel bírókat is szigorú felvételi vizsga alá vetik, addig a férfiképzők egy tekintélyes része megfelelő számú jelentkezők hiányában *felvételi* vizsgával kénytelen maga számára növendéket biztosítani. Így tesz a felekezeti képzőknek jobbik fele, a másik fele azonban minden válogatás nélkül szedi növendékeit igen gyakran az elemi népiskolából, vagy az úgynevezett tanítógyakornokok sorából. Nagyon természetes, hogy ily tarka anyaggal egyenlő eredményt elérni nem lehet; nem lehetne akkor sem, ha egyenlő színvonalon álló tanterv volna is tanítóképzőink elé kitűzve, ha egyenlő számú évfolyammal akarnák is a tanítóképzés elé tűzött célt elérni. A milyen a felvétel, a tanterv és a tanítás, olyan a képesítés is, olyan sokféle a tanítói oklevél belső értéke is. Kétségtelenül van oklevél, a mely joggal az érettségi bizonyítvány mellé állítható, bár más irányú műveltséget nyújt, de — sajnos, — van olyan is, a mely a középiskola IV. osztályú bizonyítványánál alig alapszik több intelligencián. Hogy a tanítói pályától szülők és tanulók a ma tapasztalható mértékben idegenkednek, annak oka a tanítói javadalmak csekélysége mellett a tanítóképzés itt érintett rendszertelensége, vagyis a tanítóság szellemi színvonalának különfélesége, a közönségnek az intézménnyel szemben ebből kifolyólag nyilvánuló bizalmatlansága, annak kevésre becslése is. A tanuló ifjúság a tanítóinál inkább keresi fel az irnoki, vasúti

vagy akármelyik alárendelt közigazgatási pályát, mert azok a tisztességű megélhetéssel együtt bizonyos társadalmi állást is biztosítanak számára. Kormányunk teendője ezen bajokkal szemben nem lehet más, mint az *egységes tanítóképzés és képesítés* törvényhozói úton való megalkotása. Az ország összes képzőiben ugyanazon felvételi feltételeknek kell érvényesülniök; az összes képzőknek, ha nem is teljesen azonos, de feltétlenül egy színvonalon álló és egy célzott szolgáló tantervet, egyenlő idő alatt kell megvalósítaniok; az összes tanítóságnak országos jellegű és egyforma eljárású bizottságok előtt kell képesítését megszereznie és azt állami vizsgának kell minősíteni, akkor meg fog szünni a tanítói pályától való idegenkedés, akkor biztos — ámbár nem azonnal érvényesülő — lépést tettünk a tanítóhiány fokozatos megszüntetése terén.

Ilyen, tanítóképzésünk jövő irányát megszabó intézkedést — nagyon természetesen — csak a törvényhozás tehet. Megnyugvással vettük tudomásul a miniszter úrnak programbeszédjében erre vonatkozólag tett ígérését, örömmel tapasztaltuk, hogy Wlasics éles szeme azonnal meglátta kulturintézményeink között azokat, a melyeknek egy része (mint ő mondá) *botránys állapotban* van és a melyek gyors segélyre szorultak. Mégis ki kell fejeznünk abbéli meggyőződésünket, hogy a tanítóképzés nem várhat a segélyre addig, a míg a törvényhozás azt megadja; a ki törvényhozásunkat és közéletünket ismeri, az jól tudja, hogy ezen az úton a leggyorsabb segély is csak néhány év múlva jöhet. Itt *gyors segélyre* van szükség, tehát kormányunknak az ez idő szerint *rendelkezésre álló eszközökkel* kell a törvényre való felhívásáig, helyesebben az új, közoktatásügyi törvény megalkotásáig, tanítóképzésünk fejlesztésén lennie. Ezt megkívánja az ügy fontossága és megoldásának a tanítóhiány szempontjából való sürgőssége. A rendelkezésre álló eszközökkel való segítségnek, azaz a tanítóképzés fejlesztésének egy-két módjára az utóbbiakban kívánom felhívni az intéző körök figyelmét.

A fejlesztésre és segítségre legégetőbb szükségük van a felekezeti képzőknek. Fejldésüknek fő akadályá — a miniszteri jelentések szerint is — az anyagi eszközök hiánya. A segítségnek tehát anyagnak kell lennie; ez annnyival könnyebben megvalósítható, mert hiszen a felekezeti középiskolák ily segélyben már régebbi idő óta részesülnek. Nagyon természetes, hogy a segélylyel szemben az államot azzal egyenlő mértékű befolyás illetné meg.

Ha akadna oly képző, a mely a segélyt el nem fogadná, azt annak elfogadására már csak azért is könnyű volna rászorítani, mert hiszen a segély legtöbb helyen a törvényszabta követelmények kielégítésére volna fordítandó. Ily úton felállíthatók volnának mindenütt a gyakorló iskolák, négy éves tanulmányi időt lehetne általánosan megállapítani és a felvételt egységes alapon eszközölni, állandó és képesített szaktanárokat lehetne alkalmazni, az állami tantervek általános elveiben való alkalmazását lehetne keresztülvinni, az egyes tanfolyamokat megfelelő segélylyel nagyobb számú tanuló anyaggal lehetne benépesíteni és a képesítést az államnak módjában volna szigorúbban ellenőrizni és magasabb színvonalra emelni. Megengedem, hogy ezen intézkedés csak átmenetinek volna tekinthető, de nagy előnye volna az, hogy az egységes és végleges rendezésnek nemcsak útjában nem állana, hanem azt elősegítené, a rendezés és állami beavatkozás gondolatával a mai iskolafentartókat megbarátkoztatná.

Az ilyen rendezésnek is kétségtelenül meglenne a maga visszahatása és ez a visszahatás leginkább abban nyilvánulna, hogy a különben is apadófélben levő képezdei *létszám* egy csapásra alább szállana. Az 1891/92. évről szóló miniszteri jelentés még 68 elemi tanító- és tanítónőképzőről tesz említést, az 1892/93. évről szóló már csak 67-ről, ma már csak 63 elemi képzőnk van s ezek közül is kettő a fokozatos megszűnés útján. Ha tehát ma, a mikor észrevehető fejlődés alig állapítható meg, egynehány év alatt ily jelentékenyen csökkent a képzők létszáma, előre látható, hogy egy hirtelen bekövetkező nyomás hatása alatt a csökkenés tovább tartana. Örömmel fogadtuk a miniszter úrnak azon erélyes kijelentését, hogy hulljon el kulturintézményeink férges része, azonban mégis aggodalom száll meg bennünket, ha a tanítóképzők létszámának csökkenésével kapcsolatosan a nagymértékű tanítóhiányra gondolunk. Népmvelésünk érdeke feltétlenül megkívánja, hogy a megszűnt és megszűnőfélben levő képzők helyett a *kormány állítson állami képzőket*, hiszen az 1868. évi törvény alapján három képző még úgysis állítandó volna; csak ezen az úton lehet a fent jelzett visszahatást ellensúlyozni, a tanítóhiány további terjedését megszüntetni.

Az itt felsorolt intézkedések, nevezetesen a felekezeti képzőknek, államsegély alapján való fejlesztése és új állami képzők felállítása, az államkincstárt mindenesetre jelentékenyen terhelné,

de a szóban levő kérdés megoldásánál anyagi áldozatoktól nem szabad a kormánynak visszariadnia. Ezek mellett azonban vannak oly módok is, a melyekkel nagyobb fokú anyagi áldozatok nélkül és a meglevő állapotok teljes fentartásával lehetne a tanítóhiányt a tanítóképzés útján fokozatosan csökkenteni.

Nem volna szabad az államnak saját intézeteinek tanfolyamait megcsonkítania, a hogy azt a pozsonyi tanítónőképzővel tette és teszi. A miniszteri jelentések panaszt emelnek e miatt az egyes felekezetek, mint iskolafentartók, ellen és maga az állam is a kifogsolt hibába esik. A tanítónőképző és óvónőképző van külön-külön oly fontos és emellett más-más irányú intézmény, hogy a külön szervezetet nemcsak megérdemli, hanem meg is kívánja. A kettőnek olyatén kombinálását, hogy egyes tanfolyamaik felváltva kövessék egymást és egy testület tanítson bennük, sem pædagogiai okok miatt, sem a tanítóhiány szempontjából, sem pedig az állami példaadás szempontjából nem helyeselhetem.

Nagy hibája tanítóképzőinknek általában, az államiaknak pedig különösen, hogy az egyes évfolyamok *létszámában* egyrészt *nagy az ingadozás*, másrészt *a kívánatosnál jóval csekélyebb az egyes évfolyamok létszáma*. Trefort idejében volt az a jelszó, hogy *men-nél kevesebb legyen az évfolyamok létszáma*; Csáky idejében már az ellenkező áramlat jutott uralomra s bizonyára ez is egyik szülő oka volt azon emlékezetes miniszteri kijelentésnek, hogy az állami képzők territoriális elhelyezése javításra szorul. Van ugyan egy-néhány intézetünk, a hol a létszám egyöntetűnek és megfelelőnek mondható, sok képzőnkben a létszám azonban évfolyamonként alig haladja meg a 12-öt, az *átlagos létszám* pedig az 1892—93. tanevben 17 volt. A tanítóképzőkbe fektetett tőke ilyenformán nincs megfelelő módon kamatoztatva, holott a jobb kamatoztatásnak módját lehet ejteni. Mindenekelőtt meg volna állapítandó az a maximális létszám, a melynek elérése mellett a *szakoktatás* észrevehető kárt nem vallana. Nem kívánok ugyan oly magas létszámot, mint a minővel pl. Ausztriában (40), vagy Franciaországban (40, sőt több) találkozunk, mégis évfolyamonként *30 növendéket* lehetne viszonyaink közepett olyan létszámnak tekintenünk, a mely, míg a befektetett tőke nagyobb fokú kamatozását biztosítaná, addig a képzőbeli oktatás szakjellegét és eredményét sem veszélyeztetné. Feltéve most már, hogy 60 képzőt sikerül a kor követelményeinek megfelelőleg kifejleszteni (a mikor az államnak

egynehányat még mindenesetre állítania kellene), 1800-ra, vagyis a mostaninál 600—700-zal többre rúgna az évenként képesített tanítók száma. A hiányzó 8000 tanítót ugyan így is csak néhány évtized pótolhatná, a tanítószaporulat népmvelésünk természetes és kívánatos fejlődésének mégis megfelelné.

Az államnak van leginkább módjában tanítónövendékeinek létszámát a jelzetre felemelni. Valamennyiünk előtt ismeretes, hogy a jobb elhelyezésű képzőknél nemcsak hogy elegendő nagy a jelentkezők száma, hanem az is, hogy a jelentkezők egy részét vissza is kell utasítani. A jobb elhelyezés ezen szempontból nemcsak a hely népességétől, kulturintézményeinek számától, hanem attól is függ, hogy a tanítótság azon a vidéken minő anyagi és társadalmi helyzetben van. Ez az egy körülmény már magában véve elégséges arra nézve, hogy az állami intézetek elhelyezésének javítása keresztülvitessék. Az állami tanítóképzők czélszerűtlen elhelyezéséről és az elhelyezés javításánál követendő elvekről már annyiszor elmondottam nézeteimet (l. Magyar Tanítóképző), hogy nem akarván ismétlésbe esni, ezúttal csak konstátálom, hogy a kérdést a képzőtanárok országos egyesülete is oly fontosnak tartotta és tartja, hogy a megvitatandók és megoldandók sorába felvette. Csáky Albin grófnak megvolt e tekintetben a szerencsés álláspontja, részemről ki merem fejezni azt a reményemet, hogy Wlassics miniszter úr kezébe fogja venni ez ügy rendezését, de kezébe is kell vennie akkor, ha a tanítóképzés fejlesztésének és rendezésének ügye tanügyi programjának csakugyan egyik sarkalatos pontja. A növendékek létszáma szabályozásának és ebből kifolyólag felemelésének egy igen egyszerű módját abban találok, hogy a segélyeket végérvényesen a miniszterium adván ki, *az egyik helyen felesleges számban jelentkezőket egyszerűen más képzőbe helyezze át* (francia minta). Hogy ez a mód alkalmazható legyen, az államnak nem szabad visszariadnia a mostaninál nagyobb fokú segélyezéstől, már csak azért sem, mert a jelentkezők száma nagyobb fokú segélyre való kilátás nélkül alig fog jelentékenyen emelkedni. A felvételnek itt ajánlott módja a felekezeti képzőknél csak azon esetben volna megvalósítható, ha azok és növendékeik államsegélyben részesülnének; egyébként nem teljesíthetetlen kívánság, hogy az illető felekezeti fentartó hatóságok lépjenek ilyen czélból egymással érintkezésbe.

Képzőintézeti épületeink legnagyobb része nem alkalmas a

felemelt létszám befogadására, az államiak egy része szintén nem rendelkezik elég tágas tantermekekkel. Ez a körülmény csak megkönnyíti a képzők czélszerűbb elhelyezését és a pædagogiai és egészségi követelményeknek is megfelelő kiépítését. Egy esztendeje lesz, hogy a képzői tanárok országos egyesülete az internatus kérdésével kapcsolatban ez ügyben is felirt a magas miniszteriumhoz, de a lefolyt egy év alatt a pædagogiaiilag mindenesetre helyes határozatokból még semmi sem valósult meg. Így nem csoda, ha tanítóképzésünk állapota a kívánatos előhaladás helyett elszomorító képet nyújt. Csodálkozunk-e hát azon, hogy tanítóképzésünk csakugyan kezd botránys állapotban lenni, a mikor az illetékes tényezők annak fejlesztésére évtizedeken át alig tettek valamit?

A népoktatás emberei reményekkel eltelve néznek a legközelebbi jövő elé; a miniszter úr programbeszédét annak zálogául tekintik, hogy immár a népoktatásügy bajainak, betegségeinek gyógyítására is rákerül a sor. A betegségek közül a tanítóhiány megszüntetésére kell talán legelőször gondolnunk, egyrészt a tanítói javadalmak emelése, másrészt a tanítóképzés fejlesztése által.

(Znióváralja.)

MOHAR JÓZSEF.

A REÁLISKOLAI TANTERV REVISIÓJÁRÓL.*

A túlterhelés kérdése valóságos tengeri kigyója a magyar tanügynek. Koronkint felüti fejét és fórrongásba hozza úgyszólván az egész társadalmat. A tanügy vezérférfiai és a nemzet legjobbjai lépnek a sorompóba és vállvetve igyekeznek a tanuló ifjuság terhén könnyíteni. Keresik a concret tényeket, melyek alapul szolgálhatnak a kemény vádakra. Újra és újra áttanulmányozzák a tanterveket és kutatják a baj kutforrását.

Tömérdék beces anyag van együtt tanulmányozásra és vitatkozásra. A 80-as években *Spitkó L.* is óhajtotta, hogy a tanár-egylet közgyűlése tűzze ki a túlterhelés kérdésének rendszeres megfigyelésen alapuló concret tényekkel való megvilágítását. Nálunk főképen *Alexander B.* foglalkozott behatóan a kérdéssel több ízben is. A 80-as évek elején Alexander a tanárokat nagy hállára kötelező szorgalommal gyakrabban ismertette a külföldi tanügyi

* Felolvasta a szerző a M. Pæd. Társaságnak f. é. ápr. hó 20-ikán tartott rendes havi ülésén.